

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke Zondag

Abonnementsprijs : 400 fr. per jaar

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie : Mr René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel

Plechtige openingszitting van 11 December 1954

DE GLIMLACH VAN HET RECHT

Rede uitgesproken door Mr Pierre RONSE

De tempel van het Recht voorstellen als een schepping van levensvreugde, van hoop en verwachting, het optimisme voorhouden als een wezensmerk van de juridische wetenschap en als een hoedanigheid van de rechtsbeoefenaars, dit moge het opzet heten van deze openingsrede.

Zij stelt het zich tot taak te verhalen, hoe ondanks de zwarte toga's die ons kleden, ondanks de stofferige infolio's waarin wij onze kennis putten, ondanks valbijl en schavot, het gerecht het objectief geluk van de mens in de samenleving bevordert.

Mijnheer de Stafhouder, kritiek uitbrengend op de verleden jaar gehouden Franse openingsrede, had gehoopt dat deze een « Ode an die Freude » zou geweest zijn (1). Wij zullen trachten, de diepe blijdschappen en de ontgoochelingen van ons beroep en het hartstochtelijk en bedwelvend leven van het Recht en zijn beoefenaars te bezingen.

Wij willen aantonen hoe het Recht in zijn strijd tegen vooroordeel, bijgeloof, wreedheid en wanorde geen rustpoos kent, en hoe uit elke overwinning nieuw recht en nieuwe vreugde geboren wordt.

Het optimisme en de lach.

Vooraf weze het ons toegelaten buiten enig juridisch kader, om op het algemeen menselijk plan, de betekenis en de gronden na te gaan van de opgeruimdheid.

Men heet optimisme de wijsgerige zienswijze volgens welke deze wereld, niettegenstaande de schijnbare onvolkomenheden die er bij de bijzondere dingen in voorkomen, toch volmaakt of ten minste de beste onder de mogelijke is, en niet anders is dan hij zijn kon (2).

Het pessimisme integendeel (3) gaat uit van de mening: de wereld is zo slecht als zij nog juist zijn kan, zonder ogenblikkelijk te gronde te gaan, hetgeen verreweg het beste zou zijn.

De optimist is de bouwster van zijn eigen vreugde: als hem een dakpan op het hoofd valt vindt hij het een ongehoorde kans dat er geen twee vielen; voor

de pessimist is echter alles ontgoocheling. Als hij zich scheert is het gillemesje of zo bot dat hij zijn huid als met een krabijzer schramt of zo scherp dat het zijn wang openrijt.

De meesters van het vak zullen uitleggen dat op de sterkte der gemoedstrillingen het verschil berust tussen nuchtere en geestdriftige, tussen zwaarmoedige en opgeruimde naturen.

Maar welk temperament men ook door atavisme, milieu of opvoeding gekregen of vervormd heeft, de *levenstemming* waarmee men alles aanvat kan deze van humor, *vreugde* en vrolijkheid zijn.

De vrolijkheid en de lach als menselijke gedraging heeft menig denker bekoord.

Voor *Bergson* is de lach de sociale functie welke het komieke, het belachelijke te recht wijst.

Het lachen betekent dan voor alles een verbetering of afstraffing (4). Het is de wraak van de maatschappij op wie buiten de normen gaat, d.w.z. abnormaal aandoet. Zoals het gerecht het wanordelijke beteugelt, zoals het Recht ontstaat uit nood aan ordening, zo ontstaat de lach als tempering van het komieke.

Boven die even zwaarmoedige Bergsoniaanse beschouwing over de lach, verkiezen wij de theorie van Spinoza's *Ethica*: « De vreugde is een goed; de droefheid is een kwaad, de melancholie is verkeerd » (5).

Hoe groter onze blijdschap des te groter onze volmaaktheid (6).

La Bruyère raadt ons aan te lachen alvorens wij gelukkig worden uit vrees te sterven voor dat wij gelachen hebben, en *Beaumarchais* is het spoed met alles te lachen ten einde niet verplicht te zijn er om te wenen.

Voor *Virgilius* is de lach de eerste kennis: « *Incipe parve puer risu cognoscere matrem* »; en *Horatius* vraagt: « *Nonne licet ridendo dicere verum?* »

Liever echter dan ons te bezinnen over de diepe betekenis van de glimlach willen wij nagaan waarom wij er alle redenen toe hebben, optimist te zijn.

De glimlach moet ons eigen zijn, eenvoudigweg omdat we mens zijn, mens uit de tweede helft van de 20^e eeuw, levend te midden van de westerse wereld, aan de boorden van de bruisende Noordzee, in een land waar de zonnestrallen karig toegemeten worden en de regenneerslag jaarlijks 84 cm. bereikt... en soms overtreft.

Men heeft te vaak herhaald dat de Vlaming, in eigen ogen eeuwig misdeeld, een volksaard bezat op tragiek aangewezen. Dat is verkeerd.

Bezat de in Gent geboren Keizer Karel niet het grootste imperium dat ooit door één scepter werd bestuurd? Gaf de hofhouding van Filips de Goede niet de toon aan voor Europa? Volstaan de doeken van *Breughel* en *Rubens* niet, samen met de creatie van *Tijl Uylenspiegel*, De boer die sterft en Pallieter, om deze bewering tegen te spreken?

Veel juist is het zich te houden aan de traditionele dominanten van het Vlaamse volk. Mystiek, humor en werkelijkheidszin (7), zeldzaam mengsel van rukkende fantasie en punterig naturalisme (8) naar de woorden van *Verschaeve*.

De mens, — de Vlaming inbegrepen, de Vlaming vooral — heeft vele redenen om met levensvreugde, met fierheid en geheven hoofd, zijn weg te gaan.

Een motief zal zijn, te bedenken dat wij via de chimpanzee of de goril afstammend van het encellig diertje, het zo ver brachten dat exemplaren van ons ras de hymne « An die Freude » of de « Mattheus Passion » of de *Appassionata* componeerden.

Voor wie daarmee niet tevreden is, zullen wij er bijvoegen dat wij blijgezind de toekomst inzien, omdat wij leven, gezond zijn, onderdak en confort bezitten, af en toe met verlof mogen gaan. Verder omdat we goede vrienden, vrouw en kinderen hebben, omdat we mooie muziek te horen en prettige boeken te lezen krijgen, omdat we het goede mogen en kunnen doen voor anderen — en ten slotte omdat het streven naar geluk ons ingeboren is.

Een bemerking moge hiet niet gelden om alle misverstand te vermijden: optimisme staat niet in tegenstelling met werkelijkheidszin. *Churchill* voorspelde in 1940 aan zijn landgenoten bloed, tranen en zweet en niemand hield hem voor een pessimist.

Optimisme als wezenskenmerk van de rechtswetenschap.

Nu wij omschreven hebben wat wij door optimisme verstaan en waarom wij er als mens reden toe hebben met blijdschap de levensweg te betreden, willen wij betogen dat dit optimisme een zeer bijzonder kenmerk is van de rechtswetenschap.

Zij is optimistisch in haar voorwerp.

Geen abstracte cijfers of figuren maar levende gedragingen bestudeert zij, gedragingen welke beperkt blijven tot de menselijke, bij uitsluiting van de planten- en dierenwereld, en in die cosmos van menselijke gedragingen, waarin niets haar onverschillig laat, gaat haar voorkeur, verder dan de scheikundige of biologische reacties naar de verstandelijke en zedelijke gestalten.

Nog meer nauwkeurig omschreven, beperkt zich het voorwerp niet tot de feiten die voorbij zijn, welke stof voor geschiedschrijving vormen, maar tot de daden welke actueel of toekomstig zijn.

Het recht leeft dus in het heden en in de toekomst.

De rechtswetenschap is ook optimistisch in haar doel.

De opvoeding van de mens en zijn welstand; geordende zekerheid omtrent personen en goederen;

bescherming van gezin en gezondheid, eerbied voor het economisch, geestelijk en aesthetisch patrimonium van volk en enkeling, bevordering van beroepsactiviteit, opvoeding en cultuurbillijkheid, een matige en verantwoorde gelijkheid, waarheid en die vrijheid welke in verhouding blijft met het zedelijk peil van het volk en met de noden van de zwakkeren, zijn haar kenmerkende strevingen.

De Rechtspraak bevestigt vaak die doeleinden. Het wederzijds vertrouwen is een collectief goed en een van de voornaamste grondvesten van het sociale leven, lezen wij in een recent arrest van Luik (9).

De Rechtsleer houdt voor dat de wetten vooral de uitdrukking moeten zijn van de eeuwige Rechtvaardigheid en niet van voorbijgaande passies (10). De verklaring van de wet door de rechter zal geen logistiek mogen zijn welke tot woordenvitterij zou leiden maar steunen op de eisen van de werkelijkheid: « L'impeccabilité du raisonnement juridique tombe à faux devant les exigences de l'utilité sociale » schrijft De Page (11) en Ripert: « Il peut y avoir un injustice à épouser les prérogatives d'une faculté (12) ».

De rechtswetenschap is zelfs optimistisch in haar ontoreikendheid.

Want zij is overtuigd van de goedheid van de menselijke natuur.

Wanneer ik spreek van ontoreikendheid, bedoel ik die van het positief recht, hetzij in de enge zin van het concept: geschreven recht, hetzij in de school van het juridisch positivisme dat de gebruiken, en nl. de rechterlijke gebruiken of de Rechtspraak in zijn domein toeliet.

Beide zijn het eens om te zeggen dat waar de positieve regelen en gebruiken te kort schieten, men moet aanbouwen tegen de natuurwet, tegen het natuurrecht.

Dit herinnert aan het optimisme van J. J. *Rousseau* en aan *Portalis'* Discours préliminaire du Code Civil: de terugkeer tot de natuurwet bij stilzwijgen, tegenstrijdigheid of dubbelzinnigheid van de wetten (13).

De progressistische koppeling van natuurrecht en positief recht, vertoonde zich overigens in geestdriftige strevingen van de rechtspraak van zodra zij er van afzag het gehele recht alleen in de wet te vinden.

Een arrest van het Belgisch Hof van Verbreking verbindt aan het recht van wettige zelfverdediging — natuurrecht — de faculteit om in rechte op te treden (14). Een arrest van 1 October 1880, noemt ze een noodzakelijke eigenschap van de sociale mens (15).

Het Hof van Beroep te Gent in 1901 overweegt dat: de eerste wet van de natuur de bewaring is, (de handhaving van de soort) en verder, dat alles wat er toe bijdraagt het menselijk bestaan te verzekeren moet geacht voorgeschreven te zijn door de natuurwet, en alles wat haar in de weg staat verboden (16).

De burgerlijke Rechtbank te Gent in 1903 besliste dat de wet moet verklaard worden in functie van de Rechtvaardigheidsgedachte welke ten grondslag ligt van een bepaalde beschaving; en dat gezond verstand en het natuurlijk gevoelen van wat past de maat zal geven (17).

In een arrest dat ik mocht bekomen voor de 7^{de} Kamer van ons Hof luidt het:

« Overwegende dat de vrijheid van keuze van de geneesheer, buiten alle wetteksten, voortkomt uit het Recht welk eenieder bezit, te handelen naar willekeur, daar waar wetten en reglementen zijn vrijheid niet beperken. » (18)

Dit is voldoende om het optimisme van het Recht te kenschetsen waar het zich zelf als ontoreikend beschouwt.

De rechtswetenschap is verder optimistisch in haar onvoldaanheid.

Het recht zie ik als een eeuwig zoeken naar evenwicht dat nooit stabiel is en steeds in wording, vol dynamisme; de stoffelijke vooruitgang schept sociale eisen die op hun beurt de hefboom zijn voor nieuwe vorderingen, in een immer veranderende wereld.

Er is een eeuwig Recht, schrijft *Laurent*, uitdrukking van de Absolute Gerechtigheid. Dit Recht openbaart zich aan het menselijk geweten, naarmate de mens de goddelijke volmaaktheid benadert. Het Recht is vooruitstrevend zoals alle uitingen van de menselijke geest (19).

Zeker staan hardnekkige, soms wanhopige pleidooien aan de oorsprong van menig ommekeer in de rechtspraak en van talrijke nieuwe wetten.

De Advocaat, zegde Meester *Coupé* in zijn verleden jaar gehouden openingsrede, moet de Rechtvaardigheid boven de orde verkiezen, de verovering van de vrijheid boven de verdediging van de verworven rechten (20).

Daarom zeggen wij met de redenaar van de openingsrede drie jaar geleden uitgesproken door een zusterconferentie: «zelfs de verwarring in het recht is een noodzakelijk kwaad; nieuw recht komt broksgewijze tot stand» (21).

Geen wetenschap is derhalve zo aanhoudend in groei, in vervorming. Dag na dag kunnen wij ons verzadigen aan nieuwe wetten, nieuwe rechtspraak, nieuwe rechtsleer, welke dan toch verondersteld wordt beter te zijn, en waarvan de bedoeling ontgensprekelijk op verbetering van toestanden gericht is.

Dag na dag, werken daartoe in ons land alleen 372 leden van de wetgevende macht, vele honderden magistraten, tientallen hogeschoolprofessoren en ettelijke duizenden advocaten.

De rechtswetenschap is optimistisch in haar uitslagen en verwezenlijkingen.

De sociale vrede, het minimum loon, de bescherming van de eerlijke gebruiken in handelszaken, het eerbiedigen van het gegeven woord, het beteugelen van alle inbreuken op contractueel gebied, de genoegdoening van de aangerichte schade, de herstelvergoedingen, de tussenkomst van sociale verzekeringsorganismen zijn even zoveel uitslagen (en hoeveel meer zijn er) bekomen voor de rechtscolleges; door toepassing van handelsrecht, burgerlijk recht, sociaal recht, nijverheidsrecht.

Ook de verwezenlijkingen die verband houden met strafrecht stemmen ons tot vreugde.

Dit is natuurlijk een goedkope bewering, zult U denken, daar wettelijk vermoed wordt dat, wat de rechter beslist, overeenstemt met waarheid en werkelijkheid.

Boven dit vermoeden staat echter vast dat sinds 50 jaren het criminaliteitscijfer van 118 veroordeelden per 10.000 individuen-van-minstens-16-jaar daalde tot 52 en dat de criminaliteitsindex gesteld op 100 in 1906, over het algemeen regelmatig — de oorlogsperiode uitgezonderd — verminderde tot 45 in 1949 (22).

Wel zal men opwerpen dat heden vele misdadigers onbekend en dus ongestraft blijven, maar men gelieve rekening te houden met vreemde factoren die de criminaliteit en speciaal de niet ontdekte criminaliteit bevorderen, als film en pers, de onvolmaaktheid van de opsporingsorganismen, de vooruitgang van de crimi-

nele techniek, het tempo van het hedendaags leven, de naoorlogse geest (23).

Ten slotte is dit een bewijs te meer van de doeltreffende uitslagen door het gerecht bekomen ondanks het voorhanden zijn van die vreemde en ongunstige factoren.

Lang is hij voorbij de tijd waarin Thoekydides aan *Perikles* laat zeggen tot de bewoners van Samos die in naam van het recht — *Dike* — komen vragen naar eerbied van de verdragen: «weet ge niet dat het recht een uitvindsel is van wie niet de kracht bezitten om hun rechten te doen eerbiedigen». Thans zeggen wij met *Banning*: «nog meer misprijzenswaardig dan de brutale kracht is het Recht dat voor haar capituleert»

De rechtswetenschap is nog optimistisch in haar methodes en haar bronnen.

want zij houdt de goedkeuring in van het goede, de beteugeling van het onrecht.

Haar regelen worden ingegeven door billijkheid.

Alles wat strijdig is met openbare orde en goede zeden, alles wat een ongeoorloofde oorzaak heeft wijst zij af.

Om tot inzicht te geraken steunt zij vol vertrouwen op het menselijk getuigenis.

Goede trouw wordt steeds vermoed en hij die zich op kwade trouw beroept moet die bewijzen (B.W. 2268).

Bedrog wordt niet vermoed, het moet bewezen worden (B.W. 1116) Rechtspraak, rechtsleer en gebruiken vormen de synopsis van wat in de loop der tijden als het beste voorkwam; in het getuigenis waarin zij de middelen bewaart om de geschillen te beëindigen heeft *Themis* steeds een plaats van voorkeur gegund aan de dading.

Dat men de zwakheid, de nood, de onwetendheid, de onervarenheid van de medecontractant misbruikt verdraagt zij niet. Tegen alle dwang en list zet zij zich schrap.

Haar tederste zorgen en haar bescherming gaan naar de minstbedeelden en de zwaksten: de wees, de abnormale, het kind, de benadeelde, de economisch minder gegoede, de schuldenaar, degene tegen wie men bedingt (24).

Aan de armen schonk zij de kosteloze gerechtelijke bijstand (25).

Haar edele drang schafte zonder aarzelen de burgerlijke dood af, cette «atroce fiction», «la loi barbare qui souillait le Code Napoleon» zoals *Laurent* ze noemt (26).

Het Strafrecht is optimistisch in zijn strevingen.

Het beoogt de bescherming van de maatschappij en waarborgt jaloers de rechten van de verdediging; de menselijke persoon, zijn zedelijke verheffing en zijn geluk treden immer op het voorplan in de werken over strafrecht. De organisatie van de beteugeling der misdrijven is zodanig dat voor de meest gehavende, de diepst gevallen, tot het laatst, de hoop blijft bestaan.

De doodstraf zal slechts uitgevoerd worden in uiterst zware gevallen, en in principe alleen wanneer de veiligheid en het bestaan zelf van het land in gevaar verkeren. Zo maakt de vergeldende straf plaats voor de morele-weder-opvoedende straf.

Hoe zelden zien wij overigens de strafrechter het maximum toepassen? En hoe vaak maakt hij gebruik, zodra het maar enigszins mogelijk is, van de verzachtende omstandigheden, van de voorwaardelijke veroor-

deling omdat er hoop bestaat op verbeteren? Wanneer de rechtsmacht dit niet kan, hoe vaak wordt dan door de uitvoerende macht genade verleend en voorwaardelijk of voorlopig in vrijheid gesteld? Collectieve genademaatregel, amnestie, eerherstel, « probation » zijn nog zoveel bewijzen van het vertrouwen op de verbetering van de delinquent.

En toen men om aan een gril van een rumoerige zgn. publieke opinie voldoening te geven, beslist had, door de Kamers een werktuig te laten smeden om alle hoop te ontnemen aan sommige politieke misdadigers, door de zgn. gemotiveerde besluiten, welke ten eeuwige dage de bevrijding en de herklassering moesten beletten, hebben beide Kamers, zeer verstandig, deze juridische ketterij laten rusten en berusten bij de nooit volgroeide wetsontwerpen.

De andere domeinen van het Recht.

Hoop, Verwachting voor het leven, Geluk, kortom: Optimisme zien we dus in het burgerlijk recht en in het strafrecht; wij zouden alle domeinen van het Recht kunnen onderzoeken en tot dezelfde vaststelling geraken;

het internationaal publiek recht dat steeds de verbetering beoogt van het lot van de gewonden, van de zieken, van de schipbreukelingen, van de krijgsgevangenen, van de burgers; het sociaal recht met al zijn lenigende gevolgen voor armoede, werkloosheid, ziekte, invaliditeit; het administratief recht met de organisatie van openbare onderstand, met de vergoeding van de oorlogsschade en dies meer; het fiscaal recht zelf met zijn ontheffingen voor kroostrijke gezinnen, zijn bepaling van minimacijfers, zijn verzoeningsrechtspiegeling.

Al is het dan juist dat de belastingen 6 % van het nationaal inkomen vertegenwoordigden in 1941, 10 of 15 % vóór de 2^{de} wereldoorlog en thans 25 % (27).

Opwerpen.

Men zal opwerpen dat de rechtsvormen die onze maatschappij beheersen er toch toe hebben geleid over de wereld veel ellende van ziel en lichaam te vestigen.

Het recht heeft niet belet dat mensen rondploeteren, die één derde van hun betaan in donkere koolputten doorbrengen.

Het recht heeft niet belet dat de landman zijn velden verlaat, dat boven de tarwe, de vruchten, de vrijheid, hij papieren geld, fabriekswerk en bediendenuren verkiest; het recht heeft niet belet dat koffie, vlas, katoen, verbrand wordt om de prijzen te doen stijgen wanneer mensen er om wenen;

dat het recht niet belet heeft dat $\frac{1}{3}$ der kinderen in de wereld ondervoed zijn, 30 % der bevallende vrouwen na 8 dagen droge borsten hebben, dat 40 op honderd mensen nooit een vrucht van de boom aten (28).

Een Antwerps advocaat schreef zelf: « Het menselijk gerecht werd door de duivel uitgevonden om te doen twifelen aan God » (29).

Herinner U dan het verhaal van het krabbetje en de gerechtigheid: « Zou het water haast komen, vroeg het wier aan het krabbetje, wij worden droog, wij zullen sterven ».

Domme twijfelaars, zeide het krabbetje. Ik erger me aan U... Domme wieren! Gij zijt te klein om de grote gerechtigheid van het water te begrijpen (30).

Er moet onrecht zijn, zoals er armen moeten zijn, omdat wij nu eenmaal mensen zijn met de passies en gebreken, met onvolmaakte werktuigen en ontoerei-

kende regeringsvormen, met lage drijfveren en onmogelijke verlangens, met ingeboren voorkeur voor de luiheid boven het werk. En in die cosmos, daartoe geholpen door godsdienst en cultuur, schiept of tracht het Recht te scheppen een geordende samenleving waarin billijkheid, vrede en verdraagzaamheid heersen een staat van rechtvaardigheid, van juiste verhouding en juiste verdeling, een bolwerk van gerechtigheid tegen een wereld waarin roof, willekeur en zucht naar gewin hoogtij vieren (31).

Dit onpersoonlijke, optimistische recht zal nu echter concrete vormen aannemen in het verder onderzoek dat wij wijden zullen aan de gerechtsbedelers, rechters, ambtenaren van Justitie, pleitbezorgers, notarissen, professoren en advocaten.

Waarom de Rechtsbeoefenaars — inzonderheid de advocaten — optimist zijn.

Naar het schijnt uit de studie der proefondervindelijke psychologen bezitten wij, gerechtsbedelers, doorgaans niet het uiterlijk eigen aan de levenslustige man.

De Duitse wijsgeer *Kretschmer* (32) kwam in zijn statistische studie tot volgend resultaat: bij de geneesheren bezit de overgrote meerderheid het pycnisch of cyclothymisch type dat n.l. weke, ronde, bijna zachte ledematen bezit; een breed gezicht staat op een korte massieve hals. Het is het type van *Goethe*, *Ruysbroec*, *Felix Timmermans*.

Bij de juristen integendeel vindt men niet één op zes van dergelijk type maar behoren de meeste tot de leptosomen of schizothymen d.w.z. lange, magere, opgeschoten personen met bloedarme huid tot wier type o.a. *Willem de Zwijger*, *Robespierre* en *Karel van de Woestijne* behoorden.

Doch ondanks dit uiterlijk dat niet pleit voor mijn thesis, houd ik staande dat wij gerechtsbedelers — en niemand zal het mij ten kwade duiden dat ik meer speciaal aan de advocaat denk — meer dan anderen, motieven tot opgewektheid hebben.

Van de advocaat mag men zeggen dat voortdurende strijd om gerechtigheid hem eeuwig jong houdt, zolang hij dit streven niet laat overwoekeren door bijkomstige kommer — deze weze dan nog zo noodzakelijk. Want dan gaat de jeugd, het optimisme, de strijd lust voorbij om plaats te maken voor wat men pejoratief de bourgeoisegeest noemt.

Dit gebeurt echter zelden. Edmond Picard — die typische figuur uit de juristenwereld — vraagt zich af of men van bejaarde leeftijd kan spreken in ons beroep « waarin de intellectuele gaven steeds door de strijd versoepeld, hun frisheid bewaren tot de laatste gevechten » (33).

In die strijd lust ligt het eerste motief voor ons optimisme:

1) Omdat een eeuwenoude traditie de advocatuur in dienst stelt, als helpster van de rechterlijke macht, van de hoogste *menselijke waarden*; omdat de advocaat dag na dag de strijd aanbindt tegen *krenking van rechten*, belangen en gegeven woord; omdat de kommer voor de eer, het leven, de vrijheid, de gezondheid, het patrimonium van onze evenmens de drijfveer wordt van heel ons optreden, daarom woont vreugde in ons hart.

Telkens als wij iets vragen, telkens als wij ons verontwaardigen, telkens als wij om iets smeken, is het in naam van de gerechtigheid.

Te mogen zeggen dat een knaap, een jonge man, een grijsaard of een gevallen of vervolgd vrouw, door

ons, terukkwamen tot het besef van de echte waarden of eenvoudigweg het hun-toekomende-recht verkregen en aldus de toekomst hoopvol gingen inzien; wat een vreugde voor de advocaat.

Wat een ellende integendeel eens zulke heropstanding of enkel het wedervaren van recht niet te hebben bereikt.

Multatuli beschrijft ons dit gevoelen: «Mijn kind als men je zeggen zal dat ik een ellendeling ben die geen moed had om recht te doen... dat er zoveel moeders zijn gestorven door mijn schuld... als men je zeggen zal dat het verzuim van je vader den zegen wegstal van je hoofd... O Max, O Max, getuig dan wat ik leed» (34).

Hoevelen die konden groeien tot iets zeer groots, als kunstenaar, wetenschapsman, opvoeder, stikten in kleinheid, omdat onrecht hoogtij vierde in hun leven of in dat van hun ouders.

«Ce qui me tourmente... c'est un peu dans chacun de ces hommes, Mozart assassiné» schreef de St. Exupéry (35).

Wee hem die aan zijn naaste de smaak van de zonde geeft, maar geluk over allen die het verlangen naar meer rechtschapenheid, en meer levensadel in anderen wakker roepen.

De vreugde van *Havelaar* in zijn rede aan de hoofden van *Lebak* ligt in datzelfde motief besloten. «Is het niet schoon, zegt hij, te worden uitgezonden om de vermoedigen te zoeken, die achterbleven na den arbeid en neerzonken langs de weg, daar hun knieën niet sterk meer waren om op te gaan naar de plaats van het loon? Zou ik niet verheugd zijn de hand te mogen reiken aan wie in de groeve viel en een staf te geven aan wie de bergen beklimt? Zou niet mijn hart opspringen als het ziet gekozen te zijn onder velen om van klagen een gebed te maken en dankzegging van gewezen?... Allah heeft mij gezonden naar een oord waar niet alle arbeid is afgelopen en hij keurde mij waardig daar te zijn vóór de tijd van de oogst... De ziel des mensen groeit niet van het loon maar van de arbeid die het loon verdient» (36).

2) Dit brengt ons tot het tweede motief dat vreugde schept in ons beroep: *de arbeid*.

Het werk is nooit voltooid.

Het werk doet eigen zorgen vergeten.

De veerman die rusteloos roeit naar de drenkeling toe, naar hem die zijn hulp niet missen kan, heeft geen plaats in zijn gemoed voor bitterheid, droefheid, moeheid.

Dag na dag staat de advocaat voor nieuwe problemen, andere gevallen. Druk en jachtig werk. Stille en stemmige arbeid. Verbeten kamp tegen hinderpalen.

Het werk van *Voltaire*, verwijdert van ons drie grote kwalen, de verveling, de ondeugd en de nood (37).

En ten slotte vormt zijn leuk verhaal «Candide» een satyre waaruit moet blijken dat de talrijke rampen die de helden ervan ondergingen, hen leidden tot een verkwikkelijk leventje waarin onverdroten en aangenaam gewerkt wordt.

«Je voudrais savoir lequel est le pire, vraagt het oudje, ou d'être violée cent fois par des pirates nègres ou bien de rester ici à ne rien faire?»

Pangloss avouait qu'il avait toujours horriblement souffert, mais ayant soutenu une fois que tout allait à merveille, il le soutenait toujours et n'en croyait rien... (38)

3) De sfeer van *confraterniteit* van *onafhankelijkheid* en *vrijheid* waarin wij leven is een nieuwe reden van optimisme.

Elke zaak geeft ons het geluk een tegenstrever, een

medewerker en waarom niet een opvolger te ontmoeten en te waarderen. Hoe verschillend de standpunten van de procederende partijen ook wezen, de oneindige diversiteit van de rechtsvragen en interpretaties van de rechtspraak geven practisch altijd de mogelijkheid om de stelling van de tegenstrever even verdedigbaar te vinden als de zijne. «Indien mijn cliënt bij mijn tegenstrever ware geweest en de zijne bij mij, zou niet ik gepleit hebben wat hij voorhield en andersom? Want indien zijn thesis, zo hardnekkig verdedigd, hem de goede scheen, waarom zou ik niet hetzelfde gevoelen hebben gehad?» (39).

De voorkomendheid, voornaamheid, toegeeflijkheid, dienstvaardigheid van confraters, geven ons de glimlach zoals die op onze lippen komt wanneer een geduldig en galante autorijder doorgang verleent aan vrouw en kinderen.

Sfeer van onafhankelijkheid ook want onze woorden zijn evenmin aan banden gehouden als onze pen.

Alleen onze stafhouder, door ons vrij gekozen, zal de tucht handhaven.

En waar de vrijheid aan banden gelegd wordt, zien we het beroep gewijzigd, vervormd, afgeschaft. In de landen voorbij het ijzeren gordijn wordt de taak van de balie vervuld door zogenaamde «diensten van raadpleging». Collectieve werkorganismen. De private uitoefening van het advocatenberoep is uitgesloten. Niemand is gemachtigd rechtsbijstand te verlenen ten professionele titel (40).

Omdat wij een beetje als dilettanten, als vlinders, door het leven gaan en moeten gaan, alles wetende en niets indiepend, heden pleitend over verjaring, morgen over gewapend beton, overmorgen over hereditieit en paederastie; voor het vrederecht over huur van handelshuizen, voor het Hof over oorlogsbelastingen; te Brussel over vrijheid van pers, te Asse over verkeersreglementen; omdat eminente confraters deze week in Straatsburg de Europese Defensiegemeenschap verdedigen en de volgende week in de raadkamer pleiten voor de dader van een bom-aanslag, en dit in een tijd waar specialisatie ten top-punt wordt gedreven; omdat ons werk voortdurend onderbroken door een onwelkomen cliënt die met een glimlach moet worden ontvangen, door de telefoon die ons stoort midden in een geleerde consultatie of in de redactie van spitsvondige besluiten.

Omdat onze taak naast de balie zo vaak andere domeinen omvat: de politiek, het professoraat, de culturele werking, het wetenschappelijk werk, daarom zijn we gespeend van alle eentonigheid, en is er tevredenheid in onze ziel en glimlach op ons gelaat.

Omdat wij het recht hebben subjectief te zijn en de rechter de plicht objectief te blijven,

Omdat er duizend manieren zijn om een zaak goed te bepleiten en slechts één om ze goed te vonnissen (41).

Omdat wij van U verwachten HH. Rechters, een optimistische rechtsbedeling.

Om al deze redenen leven wij welgezind in ons beroep. Wij lachen om de lachelingen in de wandelzalen verteld, om de uitleg van de getuige voor de correctionele rechtbank, om de twist van de betichten voor de politierechter, om de vele comische voorvallen in het rechtsgebeuren (42).

4) Wij delen een stemming van *nooit capitulerende hoop* aan onze cliënten mede. Wij geven hun moed in hun verweer of in hun vordering.

Wordt de zaak verloren, dan staan nog zoveel wegen open om het ongeluk te keer te gaan: beroep, verzet, verbreking, dading, derden verzet, request-civiel, genade, herziening.

En is dan alle verhaal uitgesloten, dan zal de advocaat U toch weten uit te leggen dat in feite U gelijk had, of dat in rechte uw stelling de juiste was, of dat de rechter het vraagstuk niet heeft begrepen en... « On a 24 heures pour maudire ses juges ».

5) Deze stemming van hoop en verwachting heeft de advocaat overigens *nodig* in zijn *privaat leven*: hij leeft zelf in het onzekere; geen wedde einde der maand maar het vraagteken van de cliënt die morgen komen zal of niet; betalen zal of niet. « Met het plezier van zijn ogen alleen zou een mens geen vette soepe koken », zegt een van de vrouwen aan de boer die sterft (43).

Optimisme is dan wel geboden.

6) Doch de diepe grond van onze glimlach ligt hierin dat wij — oh! niet exclusief — maar met U, Heren Magistraten, ons leven wijden en verslijten aan de uitoefening van een uiterst schoon beroep. Omdat de gerechtsdienaar, d.w.z. de jurist, hetzij als denker in de rechtsleer, hetzij als advocaat en magistraat in de rechtspraak, hetzij als wetgever, het voorwerp van zijn wetenschap en kunst beperkt tot de reacties van de mens in het heden en de toekomst, omdat heel ons streven gericht is op de ordening van een wereld op grondslagen van zedelijke, intellectuele en zintuiglijke schoonheid, omdat al onze krachten gewijd worden aan de eerbied van de menselijke persoon, aan zijn opvoeding op alle gebied, op het verweer van wat die mag aantasten, op de handhaving van de geringste en de hoogste waarden, geen uitgezonderd: omdat dit alles een aanhoudende kommer vormt in ons bestaan, en dit omvormt tot een voortdurende dienst voor de enkeling en de maatschappij, daarom is ons beroep misschien even beneden dat van de priester, maar zeker meer dan dat van de geneesheren (44), en samen met dat van de opvoeders en moralisten het schoonste beroep ter wereld.

Men kweekt de roos, zegt de St.-Exupery, en er is geen tuinman voor de mensen: neen, de priesters, rechtsgeleerden, opvoeders, geneesheren en sociale assistenten zijn de tuiniers van het mensdom (45).

Daarom nog zijn die beroepen zo heerlijk, omdat de keuze ervan ingegeven wordt door de honger naar iets anders dan de pennelijkheid van wie de essentieelste daden van het leven niet meer kan stellen.

Zwaar ziek geworden, schreef de humoristische schepper van Tartarin de Tarascon, even voor zijn dood: « Ik wou alleen nog maar koopman van geluk zijn » (46).

Laten wij zeggen dat die verkoop van een waar, welke men overigens niet moet bezitten om ze uit te delen, het enige handelsaspect zal zijn van ons beroep.

En dan zal als overeenstemmend worden aanzien voor de advocaat, het misschien eerzuchtig portret van hem getekend door de Voorzitter Henrion de Pansey: « Libre des entraves qui captivent les autres hommes, trop fier pour avoir des protecteurs, trop obscur pour avoir des protégés, sans esclaves et sans maître, ce serait l'homme dans sa dignité originelle, si un tel homme pouvait encore exister sur la terre » (47).

Opwerpen: de hinderpalen die onze glimlach in de weg staan.

Wij kunnen het ons echter niet ontveinzen dat, hoe edel en waardig ook zulk beroep weze, de struikel-

blokken, die de vreugde in de weg komen te staan, talrijk opdoemen.

1) Eerstens ontmoeten wij *misprijzen voor ons beroep*, en nog wel met de verzwarende omstandigheid dat wij uitblinken door wat Bergson noemt « de beroepsijdelheid » (48).

Deze openingsrede zelf kan, zo men wil, een illustratie van dit gebrek genoemd worden. Deze ijdelheid, meent de Franse wijsgeer, zal gemakkelijk overhellen tot plechtigheid naarmate het beroep een hogere dosis kwakzalverij zal inhouden.

« Geen mensen waarden zoveel hun eigen kunst, » schreef reeds Erasmus, « als de rechtsgeleerden. En nochtans, zij maken wetten die niets uithalen. Hun rechtspraak is een rommel glossen en citaten » (49).

Volkslui en rijke nijveraars, zij het om verschillende redenen, zij het omdat zij ons niet kennen, ontberen alle achting voor ons beroep en voor het Recht.

De advocaat is voor hen zoals de sofist, iemand die het kromme recht praat, die heden wit en morgen zwart pleit, die te 9 uur als aanlegger en te half elf als verweerder optreedt.

De mensen weten niet dat de eed die wij afleggen inhoudt dat wij ons verbinden geen raad of bijstand te verlenen in een geding dat wij niet in eer en geweten rechtvaardig oordelen.

Zij zien in onze orde iets zeer verouderd, bogend op tradities, gekleed in toga, wier tussenkomst als resultaat heeft een conflict minstens 3 maanden zoniet 3 jaren te doen duren, wier kennissen beperkt blijven tot burgerlijk recht, zonder noties van economie en productiviteit, wier optreden geld kost, en voor wie men nadien zelden dankbaarheid voelt.

Wij antwoorden dat dit misprijzen deels niet gerechtvaardigd en deels aan ons zelf te wijten is; de sociale waarde van onze arbeid wordt slechts op lange termijn werkelijkheid. Wanneer men ons nodig heeft verdwijnt dit misprijzen, en men zal ons nodig hebben omdat machtsoverschreiding en oppressie zo oud zijn als de wereld en slechts met haar vergaan zullen; daarom moeten we handhaven, volharden en zeggen we met de dichter:

« ... En waar ge weet
dat het geluk U volgt; O sluit uw kleed
over uw blikken, sluit uw oren toe;
en hoe 't U smeke, dat ge U omkeert, hoe
't uw hulpe vrage, en eis van U gehoor:
vrienden, gedenkt 't geluk dat ik verloor » (50).

2) De tweede opwerping die ons optimisme kan aanvechten is de gedachte aan het fiasco van onze inspanningen en het *fiasco van het Recht*.

Ontmoedigend is de vaststelling van de geestdriftige advocaat die na zorgvuldige studie, geleerde besluiten, gloedvol pleidooi, lange nota, na 14 dagen beraadslaging, zoniet dadelijk, ter zitting te horen krijgt: « Overwegende dat de betichting bewezen is », kortaf.

Erg is het er aan toe wanneer men zich niet kan losmaken van de overtuiging dat het Recht verward en ondoeltreffend is. De wetten komen stuksgewijs tot stand, politiek vormt er schering en inslag van, want politiek dosage vormt de wetten tot transacties tussen de partijen.

De Rechtspraak is onzeker (wat ons toont dat het Hof van Verbreking jong en vooruitsrevend is).

Ripert wijdt een boek aan « Le Déclin du Droit » (51).

Was niet vroeger alles veel eenvoudiger. Condorcet, in zijn tractaat over de vorderingen van de menselijke geest, 3e periode, schrijft: « Zelden

moest men nieuwe wetten vervaardigen, er waren geen staatsuitgaven waartoe de burgers moesten bijdragen; de gedachte nijverheid en handel te belemmeren door reglementen was onbekend; daarom achtte zich de mens vrij in dergelijke regeringen, hoe ruw die ook waren » (52).

Voelen wij niet enig heimwee naar zulke staat?

Wij leven in een veel ingewikkelder wereld. Komen wij niet in opstand tegen de gapingen die bestaan tussen zedeleer en strafwet. Hebben wij soms niet genoeg abstractievermogen om ons in te denken dat we zelf op de bank der betichten zitten als b.v. een cliënt terechtstaat omdat hij zijn radiotaks niet betaalde, omdat een bepaalde advertentie of verkoopmethode het O. M. aftroggelarij toescheen, omdat een vader doodslag beging op de onmens die zijn dochter wou verkrachten?

Waar is dan de gerechtigheid? De gevangenis moet geen martelaren scheppen, moet geen voorportaal zijn voor het Pantheon.

Waar is verder de gerechtigheid in de geschiedenis, vermits de Areopaag Sokrates veroordeelde tot het ledigen van de giftbeker; vermits een Romeins Procurator en een Joods Sanhedrin Christus aan het kruis deden slaan omdat het z.g. verkieslijker was dat een persoon sterve liever dan dat gans het volk omkome (53).

Waar is de gerechtigheid wanneer men denkt aan de autodafe's van de Inquisitie, aan Savonarole, aan de terechtstelling van Johanna van Arc, van Thomas Morus, van Lodewijk XVI, van Anneessens: het waren rechtbanken die uitspraak deden! Waar is de gerechtigheid als men de procureur-generaal van Lodewijk XVIII, maarschalk Ney — le brave des braves — hoort bezwadden met het epitheton van lafheid; waar de gerechtigheid als men denkt aan de processen van Mgr Mindszenty en Mgr Beran?...

Persoonlijk pleitte ik onlangs voor de raadkamer van een Waals arrondissement. Betichting: bankbreuk, valsheid in geschriften, misbruik van vertrouwen. Zaak in beraad voor 14 dagen. Vacantietijd. De enige zaak. De betichte weg, praten advocaat en magistraten gezellig en de O. R. zegt me van mijn cliënt: « c'est l'homme le plus honnête que j'ai jamais rencontré ». Hij werd verzonden naar de correctionele rechtbank. Tweespalt van moraal en strafrecht.

Ons antwoord op deze opwerping zal tweeledig zijn.

Wat betreft de kritiek op het recht zelf zeggen wij dat boven de verscheidenheid en variabiliteit der wetten de bestendigheid van het recht bestaat en toepassing krijgt. Laten wij met Machiavel accoord gaan over noodzakelijkheid en weldaad van de politieke strijd en twisten, die de grote partijen tegenover elkaar stellen in de verdediging volgens eigen standpunt van zekere rechtsprincipes en klassenbelangen (54).

In zijn « Discorsi » schrijft hij dat in een land waarin men naar grootheid streeft, het leven onstuimig mag zijn (55).

Het fiasco van het recht voorhouden is geen pessimisme maar een leugen.

De drang van juristen en sociologen heeft ons Wetboek van 1804 vervormd tot wat het is. Dat heette, naar het woord van Morin (56): « de opstand der feiten tegen de codex ». Moeten we over elke opstandigheid treuren? Is ons land niet vrij en welvarend dank zij een revolutie?...

Omdat de wet niet alles kan voorzien, omdat de wet soms dagtekent uit de tijd van de postwagens en trek-schuiten, verklaren rechter en rechtspraak de teksten

in functie van moderne toestanden, hernieuwen ze de oude wet, bereiden ze de nieuwe voor.

Tegenover de beweeglijkheid der feiten staat de tragere, voorzichtige maar reële beweeglijkheid der rechtspraak.

De weg van de vooruitgang wordt afhankelijk gesteld van de studie, de durf, ja zelfs de vermetelheid van de advocaten, want de rechter oordeelt slechts over wat men hem vraagt en kiest tussen de stellingen die men aan zijn gezag onderwerpt.

Wat de gerechtelijke dwalingen in het verleden en het heden betreft, merken we op dat ze *uitzonderlijk* voorkomen, geschandvlekt zijn door de openbare opinie en gevolg blijven, niet van recht noch van tussenkomst van advocaat, maar van onrecht, passies en verwerping van het recht van verdediging. Mogen we er aan toevoegen dat de Inquisitie tien maal minder slachtoffers maakte dan de godsdienstoorlogen? (57)

3) Het voortdurende *contact met krenking van rechten* en billijkheid, met eerroof, aanranding op de eerbaarheid kan aanzien worden als een nieuw aanvechter van optimisme.

Het is een derde opwerping die we willen ontmoeten.

De mensen die zich tot ons wenden doen het niet om over leuke dingen te praten, zoals men ook niet bij de geneesheer gaat wanneer alles in de nopjes is.

En verloopt het dan niet met de advocaat als met wie dag na dag het spektakel ziet van de laagste instincten, van de vergeten idealen, van vervlogen dromen. Wekt dit niet tot melancholie?

Eindigt men niet met het denkbeeld van de romanschrijver die aan een van zijn personages laat zeggen: « de mensen werden op aarde geplaatst om elkaar te folteren, om elkander het leven ondraaglijk te maken » (58).

Wij antwoorden: het optimisme is een levenshouding. Waar de ene een glimlach niet zal kunnen onderdrukken, zal de andere grinniken, ironisch, sarcastisch of schouderophalend voorbijgaan, al naar de aard van zijn wezen (59); de opgeruimde zal het soms neerhalend contact met de werkelijkheid omtoveren tot prikkel van diepe vreugde.

4) Is ons beroep verder niet zodanig dat fataal misnoegdheid heerst?

Genoopt tot onaangename en vaak belachelijke karweien, verplicht in het kader van zijn onbaatzuchtig beroep, zijn brood te verdienen, te waardig om zich gelijk waar te huisvesten, te arm om zich de nodige hulp aan te schaffen ten einde zich volledig ten dienst te stellen van het recht, is de advocaat, jong en soms ook bejaard, niet een beetje een loopjongen, die overal moet zijn en over alles zal schrijven, spreken en raadgeven?

Aangetrokken door wetenschappelijk werk, gebonden aan mondaine verplichtingen, gehouden aan exacte boekhouding, besteden wij aan beuzelarijen van de anderen een tijd die we niet over zouden hebben voor eigen rekening.

Hoe vaak vinden wij ons werk gebrekkig, onze tussenkomst louter formalistisch, soms even schijnheilig? Hoe vaak zijn we verplicht tot dweepzucht en verontwaardiging, waaraan we zelf ten dele twijfelen? Hoe vaak pleiten we over ontvankelijkheid en bevoegdheid, waar goede trouw alles zou regelen?

Geloven wij aan de confraterniteit, aan de eerbied van de eed, aan ons belangloos optreden? Mene wij niet eerder samen met een Parijse stafhouder dat aan

de balie het slecht karakter de helft van het talent uitmaakt?

Voelen wij ook niet onze eigene ontoereikendheid? Is in U nooit, geachte toehoorders, die vreselijke bekoring geslopen, alles te weten, alles te kunnen, alles te doen en gedaan te hebben, alles gelezen te hebben; U alle geheimen van alle kunsten en wetenschappen eigen te maken? Dat is toch nodig om een degelijk advocaat te zijn? En besloop U geen ontmoediging? Waar blijft dan ons meedogenloos optimisme?

Zeker, wij winnen processen, maar voor een winnaar is er normaal ook een verliezer, en daar de cliënt altijd zeker blijft van zijn recht, wordt het verlies de schuld van de advocaat, die argumenten vergat of — magere troost — als de advocaat psycholoog is, van de rechter die niets van de zaak begrepen heeft⁽⁶⁰⁾.

Schetst men de karikatuur van de advocaat niet veel makkelijker dan zijn panegyriek? Zijn lof vindt men overigens slechts onder eigen pen.

Ondervraag de afgestudeerden in de rechten; laat U door hun verbittering even opschudden. Zij zeggen U dat ze de beste frisse krachten van hun bestaan gesleten hebben — soms ten koste van het wrange zweet van ongoede ouders — om examens voor te bereiden, om een diploma te behalen. Dan is alles nog te beginnen om te slagen in het leven, en om te leven kortweg, en om vreugde te oogsten.

Hoe zal men zich troosten van al die bitterheid?

Ik kreeg onlangs een advertentie te lezen: « Verzekering voor gewaarborgd inkomen ». Zullen we alles verzekeren? Onze verantwoordelijkheid, onze professionele deugden, onze rechtschapenheid, of de rechtspraak misschien? Wijl drie breedtegraden ze kan veranderen. Vérité en deçà des Pyrénées, erreur, au delà⁽⁶¹⁾.

Dat het beroep gemakkelijk is, beweren we niet; dat het schoon is houden we vol.

Dat de juristen in de regel eervol, met onpartijdigheid en waardigheid, buiten alle compromis en knevelarij om, hun beroep uitoefenen hetzij als rechter hetzij als helper in het judiciair leven, staat buiten kijf.

Zeker, wanneer men de balans maakt tussen het verhevene en het saai in ons beroep, kunnen de saldi wel eens het passief voorkomen.

De mooie processen die alles vergen van verstand en passie, van wetenschap en sociale zin, van traditie en ervaring, die zich weven in de inslag van mooier leven, zekerheid en tendenz naar meer geluk; de mooie processen die niets kleinzieligs in hebben, maar integendeel gevoed zijn aan menselijkheid, aan lijden en bloed en tranen, de processen waarvan meer vrede, gerustheid, vreugde en erkentelijkheid de uitslag is, omdat het leven gered werd uit het reddeloze. Deze processen staan tegenover de dwaze, klein-geestige, lelijke geschillen, zonder bevlieging, noch begeestering; tegenover twisten van geburen, zonder schoonheid, zonder drama; de kruideniersrekeningen gevoed aan koppigheid, lage listen, gekheid.

Grandeur et servitude du barreau!⁽⁶²⁾ Jawel! Maar Picard zei: « Il n'y a pas de petits proces, il n'y a que de petits avocats »

Besluit.

Wij zijn tot de overtuiging gekomen dat te leven in een wereld van werkelijkheid en recht, eenvoudige wijsheid geeft en levensvreugde, goed als het warme brood en bergbronwater.

Alle menselijke vraagstukken liggen ons na aan het hart; kunnen we ze niet oplossen, dan zoeken we toch naar een oplossing, die zich plaatst in ons neigen

naar een eeuwig en algemeen rijk, een rijk van waarheid en leven, een rijk van gerechtigheid, liefde en vrede.

Is de oplossing onmogelijk, dan gaan we uit op ontdekking naar nieuwe wegen, nieuwe vormen van recht, en deze tocht wekt nog meer geestdrift dan de oplossing te vinden.

De ontdekking is des te moeilijker — en derhalve des te schoner — omdat ze moet vorderen in levende stof.

We zoeken verder.

Daarom gaat jaar na jaar onze Vlaamse rechtswetenschap met reuzeschreden vooruit. Zij is niet meer « la parente pauvre ».

Het taalprobleem, dat essentieel een sociaal vraagstuk was, en is en blijven zal, wordt er tevens mede toegelicht.

Stilaan wordt de era der revindicaties afgesloten, omdat wij ons — zij het dan ook zonder het te willen — opdringen, door het getal, door de kwaliteit van het werk dat wij presteren op kunstgebied, op wetenschappelijk gebied, op materieel gebied, op juridisch gebied.

Indien wij aanvankelijk gezegd hebben: het recht lacht, voegen we er thans aan toe: het Vlaamse recht lacht.

Stafhouder René Victor begon het eerste nummer van het Rechtskundig Weekblad 1954-1955 met de woorden: « Te allen kante kan men in de laatste tijd een frisse ontluijing van het Vlaamse leven vaststellen. » Hij vindt daarin het beste bewijs van het heropleven onzer Vlaamse levenskracht door de bloei onzer Vlaamse cultuur⁽⁶³⁾.

Deze opbeurende gedachten hebben wij willen vertolken, omdat zij normaal bijdragen tot en ingegeven zijn door de kommer om een betere rechtsbedeling, kommer die ons allen, magistraten en advocaten, eigen is.

Men heeft de lof gezwaaid van alle deugden en gebreken, Erasmus looft de zotheid, Glaucoon het onrecht, mijn voorgangers de tolerantie, de traditie, zelfs de hypocrisie! Waarom dan ook niet de welgezindheid?

Onze grote dichter. Van de Woestijne zingen wij achterna:

« En wij die elke vrucht in onze handen wogen
En lachten, zijn als vreemdelingen die gebogen,
Onder Uw vrede en 't leven Uwer ogen
staan »⁽⁶⁴⁾.

Dit optimisme is actueel.

Goethe zou nu niet meer zijn Werther schrijven en van Chateaubriand zou men nu niet meer lovend zeggen: « qu'il a rempli le siècle du fracas de sa douleur ». Noch zou Voltaire thans kunnen beweren dat de beste werken die zijn, die het meest tranen afdwingen. Men is geen groot schrijver omdat men de ziel foltert.

Wij beweren dat optimisme de formule is van allen die iets presteerden: ontdekkingsreizigers, veroveraars, uitvinders, sociale hervormers.

Ontegensprekelijk kan de menselijke zwakheid, lelijkheid, lafheid en kleinheid ons even zowel ontvoeren tot verbeten mensenhaters, tot verliefde mensenvrienden als tot passieloze realisten. Op deze driesprong van wegen leidt de mooiste keus, meen ik, naar het edel pad van de dienstbaarheid voor een betere wereld, uw aller zorg...

En zo deze openingsrede dit ene nut had, namelijk het bewustzijn te verlevendigen bij ons, geachte confraters, dat wij de magistratuur helpen in de verwezenlijking van haar taak, en bij U, Heren Magistraten, dat wij naïef soms, gepassioneerd altijd, willen

bijdragen tot de taak die de Uwe is, en zo ik U, toehoorders, het gevoelen gegeven heb dat wij, rechters en advocaten, hand in hand werken op zoek naar meer gerechtigheid, welstand en bijdragen tot de verbanning van alle geweld en oppressie, dan zal ik met optimisme zeggen dat uw kostbare tijd niet gans verloren werd en van hier weggaan met de glimlach en de illusie dat de « Ode an die Freude » tevens « het eindloos lied der grootheid » moet zijn (45).

- (1) Journ. des Trib. 1953, bl. 615.
- (2) Oosthoek's Encyclopedie: 12e boekd. bl. 103
- (3) Ibid.
- (4) Bergson Henri, Le Rire, Parijs Presses Universitaires, bl. 150.
- (5) Spinoza Baruch, Ethica, IV^e B, th. 41 en 42.
- (6) Ibid., th. 45.
- (7) Zie in R.W. 1939-1940 col. 5886, Over Vlaamse Volkskracht uit de geschriften van Lodewijk De Raet, met een inleiding van Max Lambert en slotbeschouwingen van G. Eyskens (De Standaard 1939).
- (8) C. Verschaeve, Flämische mystik, Aken. 1934.
- (9) Rechtspraak van het Hof te Luik 1954, blz. 297
- (10) Laurent, Droit Civil, I, Inleiding nr 12 in fine en De Page I, 206.
- (11) De Page, ibid. en 214b.
- (12) Ripert, La Règle morale, nr 3.
- (13) Locré Lois civiles, éd. belge 1836, I dl. bl. 159 geciteerd door P. Fofiers J. d. T. 1954, bl. 496 waaraan wij ook de volgende citaten uit rechtspraak ontleenen behalve Gent 18.3.1903.
- (14) Cass. 3.8.1948, Pasieris 1948, I, 358 en vlg. geciteerd door P. Fofiers.
- (15) Id. 1880, I, 292.
- (16) Gent, 2.5.1901, Pas. 11. 330
- (17) Gent, 18.3.1903. P.P. 1903 1254
- (18) Brussel.
- (19) Laurent, Droit Civil, I, voorafgaandelijke titel nr 5, blz. 5.
- (20) Coupé Fernand, Pitié pour la Justice, Journ. d. Trib. 1953, blz. 61.
- (21) J. Ronse, Rechtsvernieuwing, rechtsverfijning, R.W. 1951-1952 col. 297.
- (22) Verslag Begroting Justitie, dienstjaar 1952 door Mter Van Hemelryck, Gedr. Stuk van de Senaat, 1951-1952, (nr 85), bl. 3-11
- (23) Ibid. blz. 14.
- (24) Cfr Ripert G., La règle morale dans les obligations civiles, nr 3; Andronesco D., L'inégalité des prestations dans les contrats; Perrin J., Essai sur la réductibilité des obligations excessives, bl. 45.

- (25) Wet van 29.6.1929.
- (26) Laurent, Droit Civil I, 401 en 403.
- (27) Schreuder, voordracht 26.2.1951.
- (28) Giono J., Des vraies Richesses, bl. 22 et vlg.
- (29) Dumercy, Sentences Atrabillaires.
- (30) F. Van Eeden, Een pic-nic in proza.
- (31) Vgl. Helman Albert, De Stille Plantage. Rotterdam 1932.
- (32) Kretschmer, Körperbau und Charakter, bl. 19 en vlg.
- (33) E. Picard: Le Juré Brussel, Larcier 1904, blz. 72.
- (34) Multatuli: Max Havelaar, blz. 278
- (35) de Saint Exupéry, Terre des hommes, blz. 253, (laatste hoofdstuk).
- (36) Multatuli, Max Havelaar, blz. 100.
- (37) Voltaire, Candide, laatste hoofdstuk
- (38) Ibid.
- (39) E. Picard, geciteerd door C. Paulsen, Magistrats d'hier et d'aujourd'hui, Rede uitgesproken op 11.10.1943.
- (40) L'exercice de la profession d'avocat en Tchechoslovaquie J. d. T. 1952, p. 273 en J. Thevenet, La Justice en U.R.S.S., Journ. d. Trib. 1949, blz. 76.
- (41) Dumercy, Sentences Atrabillaires.
- (42) Bouchardon P., Les procès Burlesques, Paris 1929.
- (43) Karel Van de Woestijne, De Bestendige aanwezigheid, Bussum 1948: De boer die sterft
- (44) Al moeten we bekennen dat thans in vele gevallen de geneesheer niet alleen het lichaam maar ook de psyche moet verzorgen.
- (45) « Seul l'esprit s'il souffle sur la glaise peut créer l'homme », de Saint Exupéry
- (46) Alphonse Daudet, La Doulou, derniers carnets.
- (47) Henrlon de Fancey: Vie de Demoulin, geciteerd door Dalloz, Rep. Tw. Avocat, nr 1.
- (48) Bergson Henri, Le Rire, blz. 136.
- (49) Erasmus, Lof der Zotheid, blz. 165
- (50) K. Van De Woestijne, Interludien, I, tweede verlies van Euridike
- (51) Parijs 1919.
- (52) Condorcet, Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain? Parijs 1822, blz. 40-41.
- (53) Joh. 18, 14.
- (54) Renaudet Aug., Machiavel, Paris Gallimard, blz. 195
- (55) Machiavel, Discorsi I, 4, blz. 64.
- (56) Morin, La revolte des faits contre le Code.
- (57) Soulie M., Les procès célèbres de l'Espagne, Paris, Payot 188 Lb. 8
- (58) Gilberte Malaussene in Daniel-Rops, Mort où est ta victoire? blz. 136.
- (59) Lode Zielens, Lees en vergeet, blz. 7.
- (60) Vgl. Advocaat-generaal Willems. De fiscale Verzoeningsproceduur. R.W. 1954-1955, nr 2, col. 67
- (61) Pascal, Pensées 294.
- (62) Mter G. Bohy, Gens de robe, Brussel. Ed. Lumière, blz. 77-79.
- (63) Bergson, Le Rire, blz. 133
- (64) Van De Woestijne, Uit het Vaderhuis.
- (65) Verschaeve: De Meeuw.

Antwoord van Mr J. L. CUSTERS Voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap

Waarde Confrater Mr Ronse,

Juist een jaar geleden hield Mr Fernand Coupé op de openingszitting van de Conférence du Jeune Barreau een rede met als titel « Justice pour la Justice »

In zijn kritische bespreking bestempelde de voorzitter der Conférence deze rede met de woorden: « Propos pessimistes ».

De Stafhouder van de Orde, Mr Sand, verklaarde onomwonden: « Je m'imaginai que, jeune avocat, vous alliez exécuter l'Ode à la joie de la neuvième Symphonie. Hélas, vous ne nous avez donné qu'un sombre Requiem aux accents lugubres. »

Bewust of onbewust, mijn waarde Confrater, hebt gij U de belering van het afgelopen jaar ten nutte gemaakt

Gij hebt U resoluut gesteld op een standpunt dat lijnrecht staat tegenover dat van Mr Coupé

En met een enigszins gewaagde variatie op de beeldspraak van Stafhouder Sand, zou ik geneigd zijn te zeggen dat wij van U een schetterend « Magnificat » te horen hebben gekregen.

Gij hebt het recht en de rechtsbeoefening gesteld onder het felle licht van de optimistische levenshouding, tot dewelke gij U vrijmoedig bekend hebt.

Gij zijt zodanig onder de betovering gekomen van

dit lichtbeeld, dat Uw gevoelsindrukken blijkbaar tot vaste overtuiging zijn uitgegroeid.

En als begaafd advocaat hebt gij een pleitrede uitgesproken ten gunste van de stelling als zouden Recht en Rechtsbeoefening — uit zichzelf en door hun wezensinhoud — de bevoorrechten die ermede in aanraking komen, aansporen en opwekken tot optimisme. Maar alsof gij U rekenschap hebt gegeven van het stoutmoedig karakter van Uw stelling, hebt gij de vrijmoedigheid van Uw betoog onmiddellijk getemperd door de eerder bescheiden titel « De Glimlach van het Recht ».

Waarom dat opvallend sibyllijns opschrift boven Uw rede, dat onwillekeurig de indruk oproept van een beroemd schilderij uit het Louvre?

Is dat misschien bedoeld als een stilzwijgende en bescheiden waarschuwing tot U zelf en tot Uw toehoorders om aan te duiden dat de glimlach die U van het Recht hebt opgevangen, vanzelfsprekend subjectief is en dat gij U kunt indenken dat de optimistische uitstraling ervan niet noodzakelijkerwijze overslaat op de velen die geroepen zijn om op een of andere wijze het Recht tegemoet te treden.

De glimlach is immers een soort wereldtaal die iedereen meent te verstaan, zonder ooit zekerheid te hebben dat hij ze juist begrepen heeft.